

8-чи март – Тиширыуланы кюню
28-чи март – Малкьар халкьны
жангырыу кюню

Нюор

3
2015

ISSN 0207 - 6543

6+

Ой, Аймелек, Аймелек

Ой, Аймелек, Аймелек...
Жыйылганбыз бир белек.
Сырт башында тал терек,
Ойнарыкъбыз бир кесек.
Къурманлыкъгъа къой керек,
Къобузчу жокъ, той керек.
Бизни элде – уллу той,
Эл башында – белек къой,
Къашха къойну тут да, сой,
Къалганларын турма къой.
Аймелегим келеди,
Челек сютле береди,
Аны уруп тегеди,
Къуйрукъчугъу тебеди.
Аймелекни улагы –
Къурт болады къулагы,
Эчкилени туумагъы –
Акъ болады туягъы.

Ариу къызчыкъла бла жигит жашчыкъла! Жарыкъ жаз бла биргё келген март айы бизни миллетибизгё мудах эсгериулери, къууанчы бла да келеди.

Бир жанындан, 8-чи март тиширыулары – ынналаны, аналаны, ёсё келген ариу къызлары да байрамларыды. Экинчи жанындан, 8-чи март малкъар халкъны бушуулу кюнюдю. 1944 жылны бу кюнюдё бизни миллетибизни барын да зорлукъ бла Орта Азиягъа кёчюрюп, халкъыбызны саудан ёлгени кёп болган чекгё жетдирген эдиле. Болсада, тюзлюк хорлап, онюч жылдан таулула Ата журтларына къайтхандыла. Малкъарлылары юлгеринё келтирген биринчи поезд бери 1957 жылда 28-чи мартда келгенди. Ол себепден 28-чи мартда биз Малкъар халкъны жангырыууну кюнюн белгилейбиз.

Бу байрамла бла юйюбюзгё жылыу, жарыкъ, жумушакълыкъ да кийирген къартларыбызны, ата-аналарыбызны, эгечлерибизни, къарындашларыбызны алгышлайбыз.

Хар таулу юйюргё да санап саны болмаган къууанч, насып, саулукъ, бөрөкөт келсин! Барыгъызгъа да Аллах узакъ ёмюр берсин!

Сиз а, сабийле, огъурлу, саулукълу, билимли адамла болуп, малкъар халкъыбызгъа, битёу дунягъа да игиликни юлгюсюн кёркюзтюрсюз деп ийнанабыз.

«Нюр» журналны редакциясы.

Нартланы заманында Кавказда бек ючлю адам Рачыкъау бу тийреледе жашагъанды. Сора, тура келгенде, Кавказда энтта да аллай бир къарыулу, залым адам чыгъады. Ол адам, Рачыкъауну хапарын эшите турады да, юнлени биринде аны ёлтюрюр мурат бла жолгъа чыгъады. Ачыкъ сермешде хорлаялмазын билип, Рачыкъау намаз эте тургъанлай, артындан келип, къама бла уруп ёлтюрюди. Сора: «Аха, энди Кавказ манга къалды!» – деп, кетеди.

Ол аман адам тура турады да, сора Кавказда Къарашауай деп да бир бек ючлю адам барды деп эшитеди. «Аха, аны да ёлтюрюрге керекди», – дейди да, салып анга барады. Алай муну юйюнде тапмайды. Соргъанында, адамла: «Да ол а эки айгъа къайры эсе да кетип турады, андан алгъа келлик туююлдю», – дейдиле. «Ахшы, бу аллай кишилиги болгъан адам эсе, излемей къоймаз», – дейди да, ол аман адам муну жылкычысын ат боюнуна атып, алып кетеди да, ёлтюрюп, суугъа атады.

Аз, кёп тургъан эсе да, Къарашауай къайтады. Жылкычысын излейди да тапмайды. Адамла: «Биреулен ат боюнуна атып, былайдан алып кетген эди», – дейдиле. «Мен да эркек туююлме, аны тапмагъанлай къойсам!» – дейди да, тебирейди Къарашауай.

Айланып, жорюп, жылкычысын бир жерде тапмайды. Сора, бир кече келип, къабырлада жатады. Къабыргъа уа, жата туруп: «Бюгече мен Тейри бла къонагъынгма», – дейди. Сора жукълап, тюш кёреди, тюшюнде ким эсе да:

– Уоу, Рачыкъау! – деп къычырады.

Къабырдагъы да:

– Уоу! – деп, ауаз береди.

– Нартла сакълайдыла сени, кел! – дейди ол биреу.

– Тейри бла къонагъым барды, бюгече баралмайма, – дейди къабырдагъы.

Ючюнчю кере къычырадыла:

– Къонагъынгы да ал да, кел, – деп.

Барадыла. Барсала, нартла бары да бир юйде олтуруп, ашай-иче. Эшикден кирген жерде хар ким тигим этип, экиси да ашайдыла. Тоюп, артха къайтадыла.

– Кёрдюнг да? Ма мында адет алайды, – дейди къабырдагъы. – Сен жалчингы излеп айланаса. Аны уа биреулен туурап, кёлге атханды. Барып, сен аны ашын-ташын адетде болгъаныча этип келсенг, мен санга аны ким ёлтюрюгенин да, сен къалай этеринги да айтырма. Ары дери уа айтырыкъ туююлме, – дейди. – Алай, кёзюнг къыйып, къызгъанмай, Рачыкъау ючюн да бир къой союп, бир четен локъум юлешсенг, ол да бек иги боллукъ эди, – дейди.

Къарашауай, уянгъанлай, къайтып кетеди да, ол айтхан жерде кёлню табады, къармап, андан жылкычысыны ёлюпон чыгъарады. Ариу, адет бла асырайды, ашын-ташын да этеди. Ызы бла, Рачыкъау ючюн деп, къой сояды, ашын этип, адамлагъа юлешеди.

Къайтып келип, кече биягъы къабырда: «Тейри бла къонакъма санга», – деп, жатады жукъларгъа. Тюшюнде къычырадыла къабырдагъына:

– Нартла сакълайдыла, кел! – деп.

Юч кере къычыргъынчы бармайды.

– Къонагъынгы да ал да, кел, – дейди ол ауаз ючюнчю кере.

Барадыла. Алгъын кече была киргенде ёрге къопмагъан къартла бу жол бары да ёрге къобадыла, саламларын алып, тёрге ётдюрюп олтуртадыла. Алгъын кече ала тигим этген эселе, бюгече барысын да къабырдагъы сыйлайды.

Къайтып, биягъы жерге келгенден сора, айтады къабырдагъы:

– Кёрдюнгмю? – дейди. – Бюпоннге дери мен садакъа бла кечингенме. Ол сен берген аш а, къызгъанмай этгенсе да, энди манга бу дуняда боллукъду. Мында адет алайды. Энди сен ол адам жашагъан жерге бар. Атынгы сат, кетер,

зыккыл кийин да, барып, эрттенликде былай орамгъа чыгып тур. Танг атханлай, ол адам чыгъар, эки къолун да былай аркъасына салып. Аны кѳргенлей, орамда эркек, тиши болсун, битеу къачарла, бугъарла. Ол а жетгенин табаны бла уруп, тѳнгеретип барып. Келе келип, санга: «Нек тураса?» – деп сорса: «Иш излей айланама», – дерсе. «Неге жарарса?» – дегенинде: «Жылкъычыма», – деп айт. Жылкъыгъа салыр сени, кѳлюне ушасанг, нѳгер этер. Андан ары къалай этеринги кесинг билirse. Кесини бичагъы бла аны бир ур, андан сора урма, – деп юйретеди.

Къарашауай, ол айтханча, орамда тохтайды. Чыгъады ол адам, эки къолун да аркъасына тутуп. Адамла къачадыла, бу да жетгенин уруп тѳнгеретеди. Къарашауайны кѳрюп, сорады:

– Не айланаса? Кимсе? – деп.

– Жылкъычыма, иш сурайма, – дейди бу.

Ол адам элтеди да Къарашауайны жылкъысына салады. Анда бир ай чакълы турады. «Тейри, бу манга нѳгерликге жарар, биргеме айланса», – деп оюмлайды ол адам, аны шапалыкъ этдирип, жумушха чапдырып мурат бла.

Азыкъ да аладыла да, бир кюн атлагъа минип чыгъадыла. Бир элни къыйырына жетедиле. Къарашауайны

алайда къояды да, иеси элге кетеди. Эл даурдан, къычырыкъдан толады. Бир заманда ол адам, бир къызны да къолтугъуна алып келеди ат бла. Тюшюреди аны алайда. Къыз:

– Мени тукъумуму къалай артын этдинг эсе да, Аллах тукъумунгу артын алай этсин! – деп, жиляйды къыз.

Анга да эс бурмай, Къарашауайгъа:

– Ауузланаыйкъ, – дейди ол адам.

Экиси да ашайдыла. Сора ол адам:

– Мен бир жукълайым, сен а, бу къызгъа ышанмай, къарап тур, – дейди.

– Ахшы, – дейди Къарашауай.

Къыз – ол адамны къатында, Къарашауай да арлакъда тохтап болады. Бу жукълагъанда, къыз кѳзю бла кѳргюзтеди: «Бичагъын алып берир эдим, урсанг», – деп. «Бер», – деп билдиреди бу да. Сермейди Къарашауай ол адамны кесини бичагъы бла. Ол а, олсагъат секирип туруп:

– Ой, Аллах юйюню къурутхан, экинчи да бир ур, термилмей ѳлме къой! – деп къычырады.

– Атамы осуяты барды: «Бирден сора урма!» – деп, – дейди Къарашауай.

– Ай, начас, Рачыкъауну къабырына барып тюбеген кѳре эдим! – деп, ол аман адам алайда ѳледди.

Къарашауай къызны элине, юйюне элтеди.

*Чочайланы Магомет,
Тѳбѳн Чѳгѳм эл.*

АНАМА

Мени суйген анама
Назму атаргъа дейме,
Ойнай, кюле, ышара,
Жашасын деп тилейме.

Мен – жашчыгъы Магомет,
Айтхан затын этеме
Жууап этмей анама,
Жумушуна жетеме.

Мен огъурлу анама
Саулукъ тилей жашайма.
Ол алгъыш сѳзюн айта,
Хар ишими башлайма.

ТАХИРЧИК БЛА АММА

Тахирчик элгә келгенди.
Тохтатып арбачыгын,
Къучакълап, улпа этгенди
Огъурлу аммачыгын.

Аммасы да тансыкълайды:
– Кел, балачыкъ, жууукъ бол!
Эрттеден бери сакълайма,
Къызыуда къыйынды жол...

Къууанып, итчик юреди:
– Хаф! Келди нёгерчигим!
Ол мени чюйден иер да,
Чагдырыр ары-бери!

Кишиучукъ да макъырады:
– Мяу! Келди мени чакълы!
Юй артына чакъырыр да,
Жалатыр къаймакъчыгын!

Бузоугъа – бармакъчыгын,
Будан кюннге чыгъарыр да...
– Му-у! Тургъан жерим такъырды,
Ий мени, бошла, Тахир!

– Ко-ко-ко! Къонакъ келгенди,
Дугъумкёз ариучугъум! –
Къубултуп, салам бергенди
Доппанбаш тауукъчугъу. –

Ко-ко-ко! Улпа этерем,
Бурнум топуракъ жугъу,
Тохта! Келейим жуууп,
Сен а былайчыкъдан кетме! –
Деп, Хораз эркелетеди.

– Къаядан къарап, кёреме! –
Ёкордю уммочугъу. –
Сюттячыкъ алып келеме,
Юйде тур, бузоучугъум!

Улакъчыкъ къонгуроучугъу бла
Чакъырды салкъын юйге:
– Тут бери къолчугъунгу –
Кюн ётер, турма кюнде!

... Алай ол юйге да кирмейд,
Арбаздады келгенли. –
Тахирчик элни бийиди,
Сау элни – Кёндеденни!

Ач болса, уммо, тойгъунчу,
Анга сюттячыкъ берир.
Кесини бузоучугъунча,
Къубултур, эркелотир.

– Сен мени гитчегимсе,
Дарийден кёлекчигинг,
Нартюхню жибекчигичад
Жумушакъ кекелчигинг!

Тур мында, ойна, эрикме,
Къууандыр уллуланы,
Мен санга кёрпюзтюрюкме
Тюелеча тауланы.

Ма, кёремисе, барады
Тюеле кериуаны. –
Сатарыкъды шам базарда
Амманы жаулукъларын.

Шахарда уллу юйлечад
Бу жерни хар къаясы.
Дорбунла, терезелеча,
Кюн жауун – мияласы.

Мен санга кёрпюзтюрюкме
Къумачын талаланы,
Тур мында, жаша, эрикмей,
Ич сютюн шорхаланы.

Бийикде, ожакъ кѳурумча,
Учханын турналаны,
Тур мында – арбаз кѳуруду,
Жангыз кѳойма амманы! –

...Керти да сагъыш этерчад
Уммону айтхан сѳзю:
Жаз жауунда эриклѳеча,
Жибигенди эки кѳзю...

Сабий уста ангылайды –
Уммосу аны алдамайд,
Халал сютюн ичирген,
Ол сютю бла бергенди
Саулукъ-эсенлик эрге,
Сюймеклик туугъан жерге!

... Жаз алай бла ѳтеди,
Сабий бир кесек ѳседи.
Бир кюн анасы келед да:
– Уттягъа барабыз, – дейди.

Тахирчик жагъын этеди:
– Бармайма, – деп, – бир жары!
Мени тенглерим элдеди,
Мындады шуѳхларым!

Къатына итчик келеди:
– Хаф! Кетмѳзсѳ да юйден?
Ёпкелеме, кѳп юреме,
Алай... сени суйгенден!

Кишиучукъ да жалынады,
Юсгѳ-бетгѳ жагъылады:
– Жангылгъанма, жангылгъанма,
Къаймакъчыкъны жалагъанма!
... Алай, сен мында къалсанг,
Аш юйге да жанламам!

– Ко-ко-ко! Тахир тенгим,
Мен да алпынга келдим –
Сен суйген бюртюклени
Этегимде келтирдим.

Ко-ко-ко! Болурму аз?
Кѳошайым, – деди Хораз. –
Къал мында, бу арбазда –
Бахчаны бирге кѳазарбыз.

Жаз келсѳ, урлукъ салырбыз,
Заманында сугъарырбыз.
Сора уа, иги битсѳ,
Биз салгъан нартох бишсѳ,
Отха кѳыздырып ашарбыз! –
Ма алай бла жашарбыз!

Улакъчыкъ халны жаратмайд,
Аллына барып да жатмайд.
Бузоучукъгъа ачыугъа
Чыкъмайд кѳарангы баудан.

Аммасы уа? Аммасы?
Хазырлайды баласын:
– Жолгъа ма аны алсын,
Хуржуннга муну салсын... –
Санай кетип, жипяды,
... Сора жолгъа кѳарады...

Тахирчик мудах болду,
Эки кѳзчюгю толду.
Аммасыны къатына
Барып, шошчукъ олтурду:

– Амма! Аммака, жипяма,
Мен сени бла къалама!
– Балам – оюлмаз къалам!
Артта уа: «Юйге барамал!» –
Деп тохтармыса, къалсанг?

– Угъай, айтырыкъ туйюлме:
Мындады мени юйюм!
Ары барып, не кѳрлюкме?! –
Анда не да ѳтюрюкдю!

Ётюрюкдю кишиучукъ:
Киеди тѳрт уюкъчукъ,
Бир заманда тѳшмейди,
«Мияу» этип эшитмейме.

Бетин кеси жуумайды,
Чычханланы кѳуумайды,
Къаймакъчыкъ жаламайды,
Кертиге ушамайды.

Юрмейди бизни итчик:
«Хаф! Келди, – деп, – Тахирчик!»
Суюкни ашамайды,
Кертиге ушамайды!

Улакчыкъ да ётюрюкдю,
Жюнчюпо аны – кёмюкдю!
Кийизден – къулакълары,
Кийизден аякълары.
Сюерге суйсенг – сюелмейд,
Бармакъны берсенг да, эммейд!

Бузоучукъ да иплеучукъду,
Зат сорсанг, айталмайд жукъ да!
Уммочукъ да ётюрюкдю –
Къаядан къарап, ёкюрмейд!

Кырдык отларгъа унамайд,
Келип, чачымы жаламайд!

Чакъырсанг да, келмейди,
Сюттячыкъ да бермейди!

Тауукъчукъ нартох чёплемейд,
«Ко-ко-ко! Келдингми?» – демейд.
Хоразчыкъ бир жукъ да айтмайд –
Жукъудан мени уятмайд.

...Ары барып, не кёрлюкме –
Анда не да ётюрюкдю!
Бир затха ийнанмайма,
Мен шахаргъа бармайма!

ТАУЛУ ТИШИРЫУЛАНЫ БАШ КИЙИМЛЕРИ

БЁРКЛЕ

Гоша бёрк – шапочка конусообразная с плоской вершиной.
Жалпакъ бёрк – шапочка типа сита.
Такъыя бёрк – шапочка шлемообразная.
Сый бёрк – шапочка высокая.
Кермен бёрк – шапочка типа башни.
Кекел бёрк – шапочка с кисточкой.
Къап бёрк – шапочка тыквообразная.
Окъа бёрк – шапочка, вышитая золотыми нитками.
Бийнакай – шапочка с бахромой.
Къуршоу бёрк – шапочка-ободок.
Эшилген бёрк – шапочка вязаная.
Чюйке бёрк – шапочка конусообразная с острой вершиной.
Таж – корона.

ЖАУЛУКЪЛА

Эшилген жаурукъ – платок вязаный.
Уллу жаурукъ – платок большой вязаный.
Гитче жаурукъ – платок маленький вязаный.
Ючгюл жаурукъ – платок-косынка.
Чачакъ жаурукъ – платок с бахромой.
Къап жаурукъ – платок маленький, типа мешка.
Бота жаурукъ – платок-плед.
Окъа жаурукъ – платок с вышивкой.
Кюпес жаурукъ – платок шёлковый.
Ау жаурукъ – платок-покрывало для невесты.
Башлыкълы жаурукъ – платок-башлык.
Ич жаурукъ – платок, который носят под большим платком, для замужней женщины.
Чепкен жаурукъ – платок из тонкой ткани домашнего изготовления.

Къудайланы Мухтар.

МЕНИ УЛЛУ ЮЙЮРЮМ

Османланы Жаннета,
18-чи школ.

Мен ыннамы бла атакамы – Османланы Абдурахман бла Магрелланы Марусаны бек-бек сюеме. Ала Хасанияда жашайдыла. Атака бла ынна сегиз сабий ёсдюргендиле. Роза, Фатима, Сакинат, Эльмира, Ахмат, Магомёт (мени атам), Махмут эм Люба. Мен аланы барын да бек сюеме.

Биз кьууанчха жыйылсакь, битеу юйню толтуруп кьоябыз. Атакамы бла ыннамы онеки туудугьу барды: Марат, Мурат, Аида, Азамат, Салима, Лариса, Малика, Алина, кьарындашым Алийхан, мен, Дамир, Астемир. Эки туудукьну туудукьлары уа Амалия бла Иллариядыла.

Бирге жыйылгьанда биз жырлагьан да, ойнагьан да, тепсеген да этебиз. Ол жыйылууланы бек ашыгьып сакьлайбыз. Мени юйюрюм андан да уллу болуп, кьуруда кьууанчлада тюберча болсакь сюеме.

Шауаланы Амира.

Шауаланы Ясмينا.

Сур. Жаникаланы Д., Экинчи Чөгем.

Сур. Атакуланы А., 18-чи школ.

Сур. Улбашланы А., Экинчи Чөгем.

*Глашланы Дарина,
18-чи школ.*

АНАМ

Мен анама ушаргъа сюеме. Аны аты Любады, анга отуз алты жыл болады. Ол юй бийчеди. Биз юйюрде юч сабий болабыз. Ол барыбызны да бирча сюеди. Анам азыкь этерге бек устады. Хар кюнден биз школдан келирге, тюрлю-тюрлю ашла этип, сакьлайды. Бизни кьоншуларыбыз кьобюсю кьабартылыладыла. Таулу хьчинлени асыры суйгенден, анама аланы хар солуу кюн этдиредиле.

Хар жылдан туугъан кюнлерибизге тюрлю-тюрлю оюнла кьурап, столла жасап, биргебизге окьугъан сабийлени чакьырып, иги солуйбуз.

Дагьыда мени анам ариу тигеди. Ол манга бла згешчигиме жыйрыкьла, тебен жанла, кьончекле, кьелекле тигеди. Анам, эринмегенлей, манга накьышла этерге болушады. Тийреде сабийлени жыйып, топ ойнайды, бизни гыллыучагъа эптеди. Халаллыгьы, жюрек ачыкьлыгьы ючюн сабийле да анамы бек сюедиле. Мен анга ушаргъа итинеме.

Дунияны башында битеу аналагъа уллу Аллах саулукуь, узакь ёмюр берсин!

*Сур. Шауаланы М.,
18-чи школ.*

*Теммоланы
Жамшля.*

*Сур. Кьвазакьланы Ф.,
16-чи школ.*

*Жабелланы Милана,
18-чи школ.*

АНАМЫ ЭГЕЧИ ХАЛИМАТ

Мени анамы юч згечи барды. Аланы барысын да мен бек сюеме. Артыгьыракьда Халиматны. Бизни ёсдюрюрге ол кьеп кьыйын салгьаңды.

Халимат школда окьугъанда окьуна кимге да болушургъа юрешгенди. Ол, медуцилицеге кирип, аны кьызыл дипломгъа бошاپ, сабийле туугъан юйде ишлейди. Ариу тилли, халал жюрекли, жумушакь Халиматны анда даражасы бийикди, аны ёсдюрген ата-анагъа кьепле ыспас этедиле. Аны кьолунда кьеп сабий туугъанды. Ишлеген жеринден тышында да ол адамлагъа болушады – кимге укол, кимге капельница салады. Аны аллына келип, бир адам да болушлукь тапмай хетмегенди.

Мен Халиматны жюрегим бла сюеме, анга ушаргъа итинеме. Анамы згечи Халимат, энтта да кьеп жылланы суйген ишинде саулукуьлу ишлей, адамланы кьууандыра турун Аллахдан тилейме.

*Бейтугъанланы Исмайыл,
Тѣбен Чегем эл.*

АНА

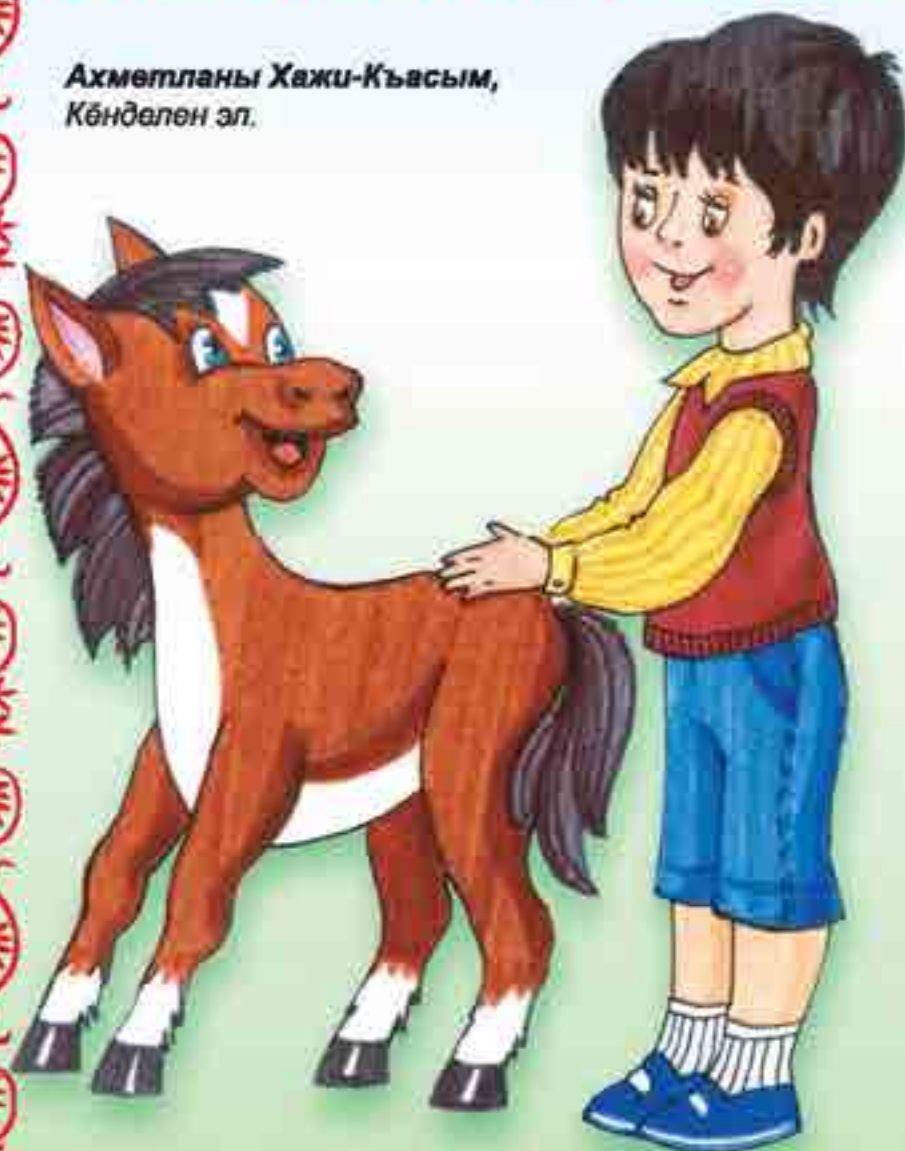
Жокъду дуняны алтыны,
Неда накъуту эм налмасы
Бичерге багъасын ананы,
Аны аты да бизге – асыу.

Ана деген – жашау татыуу,
Ансыз болмаз жюрек къанатлы.
Тангны ариу, ачыкъ атыуу,
Бизге балхам болгъанлай аты.

Ана – жашау жолунгу аллы,
Алгъышлары – жюрек нѣгеринг.
Аналаны чомарт къоплары
Тохтатмазла жылыу бергенни.

АТАМ МАНГА ТАЙЧЫКЪ КЕЛТИРДИ

*Ахметланы Хажи-Къасым,
Кѣндален эл.*

Хаймашадан атам манга
Тайчыкъ келтирди.
Нохтасын да жарашдырып:
«Ма, ёсдюр!» – деди.

Эрттен-ингир тайчыгъыма
Жемчик береме.
«Тургъан жери таза болсун», –
Деп, суу себеме.

Ол, узакъдан мени кѣрсе,
Кишнеп башлайды.
Тюз къатыма чабып келип,
Жерни къозгъайды.

Хуржунумда татлы затчыкъ
Болса, береме.
Жылтыратып юсюн-башын,
Тап ёсдюреме.

Ары-бери къачып, тайчыкъ
Кетмейди кѣнгге.
Тайчыгъыма сукъланалла
Элде сабийле.

Чек сакълагъан аскерледе
Жюрюсюн тайым!
Биз а уруш сынамайын
Жашайыкъ дайым!

28-ЧИ МАРТ – МАЛКЪАР ХАЛКЪНЫ ЖАНГЫРЫУ КЮНЮ

БИЗГЕ КЕЛГЕН КЪАГЪЫТЛАДАН

Улакъланы Хадис,
Кёндеген эл.

ЖАША, МАЛКЪАРЫМ!

Этезланы Ануар

ТАУЛУ

Жашауубуз, тау къушлача, бийикде,
Таулу атны жүрютөбиз жүрекде.
Минги тауну сайлагъанбыз ёмюрге,
Жашап келебиз аны этегинде.

Таулу десем – туугъан жерим эсимде,
Атам, анам ол мен ёсген элимде.
Ачыкъ сёзлю, жарыкъ бетли жан кёрсенг,
Аны таулу болгъанын билип къой сен.

Тауларыма чакъырама къонакъгъа,
Мында къара деген болмайды акъгъа.
Ниетлери, оюмлары да – таза,
Кюн таягъы къаяда алгъыш жаза.

Таулу халкъым жашап турсун ёмюрге,
Намыс, насып болсун таулу юйюрге,
Терен болсун миллет сезим телюде,
Алай болса, созулурла ёмюрге.

О, таулула, бирлик болсун арада,
Сатхыч болмай, тюз жашайыкъ таулада,
Таулу тилни ананыча сакълайыкъ,
Атыбызны иги бла айтдырайыкъ.

Жаша, жашна, Малкъарым –
Бир тас этип, тапханым!
Ажашдырып, кёп излеп,
Уллу Аллахдан тилеп.

Сенден узакъда турдум,
Татымай ашым-суум,
Сенсиз жашап татханым –
Жилямукъ бла къапханым!

Жаша, жашна жангыдан!
Аллах айтса, жангылмам,
Тура сени къолунгда,
Атлай сени жолунгда.

Мен да сени жашынгма,
Къайтып келген тасынгма,
Жюрек къанынгдан туугъан,
Дуния насып сен суннган!

Таулу элим, Малкъарым,
Нечик ариуду къарынг,
Къууанч кюнде жылтырай,
Жашынг, къызынг жыр жырлай!

ЧЕГЕТДЕ КЪОЯНЛА

*Мамайланы Зухура,
къарачайлы жазыучу*

Эртте-эртте бир уллу чегетни ичинде къоянла жашагъандыла. Ала, къыш болса, чыммакъ акъчыкъла, жай болса уа кёксюлчюклө болгъандыла. Не заманда да бёрюден къоркъуп тургъандыла. Бир жолда уа къач кёзиуде чегет къыйырында талай кёксюл къоян бир жерге жыйылып, оноу этерге дегендиле. Бири, алгъа чыгып:

– Келигиз, бир дауурбасла алып, бёрюню къоркъутайыкъ ансы, ол кёреди деп, терек тюплеге бугъунуп турабыз. Ол да бир кёрсюн бизни къаллай жигитле болгъаныбызны! – дегенди.

– Мен, бир кере бёрюню аякъ тауушун эшитип, жорегим хыны уруп, терек тюпге кючден къачып букъганма. Ол а, насыпха, мени эслеген окъуна этмегенди – дегенди экинчи къоян да, къулакъларын ары-бери эте, нёгерлерине къарай.

Ючюнчю къоян да, алгъа чыгып:

– Мен, тала къыйырында ариу кырдык табып, ашай тургъанымлай, бёрюню эшитип, бугъуп къалганма, – дегенди.

Ала алай хапарлаша тургъанда, къатларына айыу келгенди. Ол ала таба атлагъанда, аны кёрюп, была чачыла башлагъандыла. Айыу:

– Къоркъмагъыз, мен сизге хата этерик тойюлме. Сизни оноуугъузну мен да тюзге санайма. Мен да сизге къошулуп барайым да, ол бёрю дегенни къалай болуун кёрейик. Ол къачып, бу чегетден кетип къаллыкды, – дегенди.

Къоянчыкъла, къууанып, ёрге-ёрге секиргендиле. Ала, айлана барып, бир талай терек тюп табып, аладан кесип дауурбасла этгендиле.

Айыу – алларында, къоянла да аны

ызындан дауурбасланы къагып, чегет ичинде айланганларын кёрюп, башха жаныуарла сейирге къалгъандыла. Къара къаргъа, ол тауушну эшитип, терек башына къонуп: «Къакъ-къакъ!» – деп къычыргъанды. Чакъынжик да, чапыракъланы жел этдире, ары-бери учханды. Тюлкю балачыкълары бла төшигинө кирип бугъунганды.

Бёрю, ол тауушланы эшитип, арлакъ барып, бир уллу тал терекни тюбюнде бугъунуп, бек сейирсинип къарагъанды, озуп баргъанла бир айыу бла кёп къоянла болгъанларын кёргенди. Ызларындан барыргъа да бир болгъанды, алай а, аланы кёп кёрюп, бир кесек сабыр болуп тохтагъанды. Иги тынгыласа, ала бир ариу жыр жырлап бара эдиле. Аланы:

*– Биз ариу къоянчыкълабыз,
Айыу да – алпыбызда.*

Бёрю къоркъута чыкъгъанбыз

Чегет агъачыбызгъа! – деген тауушлары чегетни ичин зынгырдата эди.

Бёрю да, дауурбас къагъаргъа асыры скойгөндөн, терек тюп излегенди. Не кёп излесе да, тапмагъанды. Сора аланы ызларындан чапханды. Ол къоянланы, айыуну да ачыкъ талагъа жетип бара кёргенди. Сора алай оюм этгенди: «Къатларына барсам, къоркъурла, къачып, бирери бирер жары чачылырла. Дауурбасым болса, иги боллукъ эди, мен да къагып барсам, къачмай, нёгерге алыр эдиле. Ол заманда мен, сайлап бек иги къоянны туталлыкъ эдим...» – деп, бара тургъанлай, бир сынып тургъан дауурбас тапханды.

Бёрю, къууанып, аны алып, сынып тургъанына да къарамай, бир таякъ бла уруп, зынгырдатып, уллу-уллу атлап, къоянланы ызларындан тебирегенди.

– Мен бёрюмө, бёрюмө,

Чегетде бек кючлюмө,

Къоянланы кёремө,

Ызларындан сюремө, – деп жырлай баргъанды.

Къоянла, аны эшитип, ызларына айланып къарасала, бир бёрю дауурбас

кыагы, ала таба келе турганын көргөндиле. Къоянла, даурбасларын да алып, бирери бирер жары кыачыл теби-регөндиле.

Аны көрүп, бөрү ызларындан:

– Тохтагыз! Къоркымагыз! Шуёхла болайыкы! Бюпөндөн ары сизге тиймезге сөз береме! – деп кычырганды.

Къоянла аны эшитип тохтаганда, аланы бири, алгыа чыгып:

– Иги бөрү боламыды?! Биз аллай көрмөгөнбиз. Алай айтып, алдап, бири-бизни тутуп къоярыкыса! – дөгөнди.

Бөрү да:

– Бөрү айтхан сөзүндөн таймайды. Сөз берип, аны топтурмай къойсам, чөгөтдө бир уллу айыу жашайды да, ол мени бу жерледен кыстап иерикди, – дөгөнди.

Къоянла бир бирперине кыарагандыла. Сора бир батыр къоянчык, дагыда алгыа чыгып:

– Кел, бизни бла шуёх болургыа излей эсенг, биз сөңдөн көпбюз. Тутама десенг а, биз бирер жары кыачыл кетерикбиз. Ол заманда бирибизни да туталмай кыалпыкыса, – дөгөнди.

Бөрү, аны эшитпөңлей, къууанч тыпырлы болуп, даурбасын да кыагы, алагыа кыошулганды.

Бөрү къоянла бла шуёх болганына бөк сөйирсинип, кыаргыала, чыкынжикле, дагыда талай кыанатлыла башлары бла ары-бери уча, ол затны битеу агыачха эшитдиргөндиле. Ол көндөн башлап бөрү талай заманы къоянлагыа тиймей турганды.

ЭЛБЕРЛЕ

Бир бугам барды да,
Сыртындан кыары кетмейди.

(Муну панну)

(дөж)

Жай көх киеди,
Кыыш акь киеди.

(сүг виг дөчү)

Кыангасыз-чюйсюз көпюр ишледим.

Бир акьсакыал кыарт балтасыз
Көпюр ишлейди багыанасыз.

(сүг)

(члмөү)

Кыардан акь,
Жюндөн жумушакь.

Акь кыарда – кыара жолчукь.

(члчөж)

Кыара ийнек жатып кыалды,
Акь ийнек туруп көтди.

Жай ауур болады,
Кыыш жөнгил болады.

(чөвө)

(дөж виг дөчү)

Сууда тууады да, сууда ёледи.

(сүг)

(сүг)

Отда жанмайды,
Сууда батмайды

Кыыш жукылайды,
Жай шууулдайды.

(баргач сүг)

Бети – кыар кибик,
Татыуу – бал кибик.

(шөкөт)

Кыыш ашап ашдан тоймайды,
Жай ашны кыатына кыоймайды.

(чөвө)

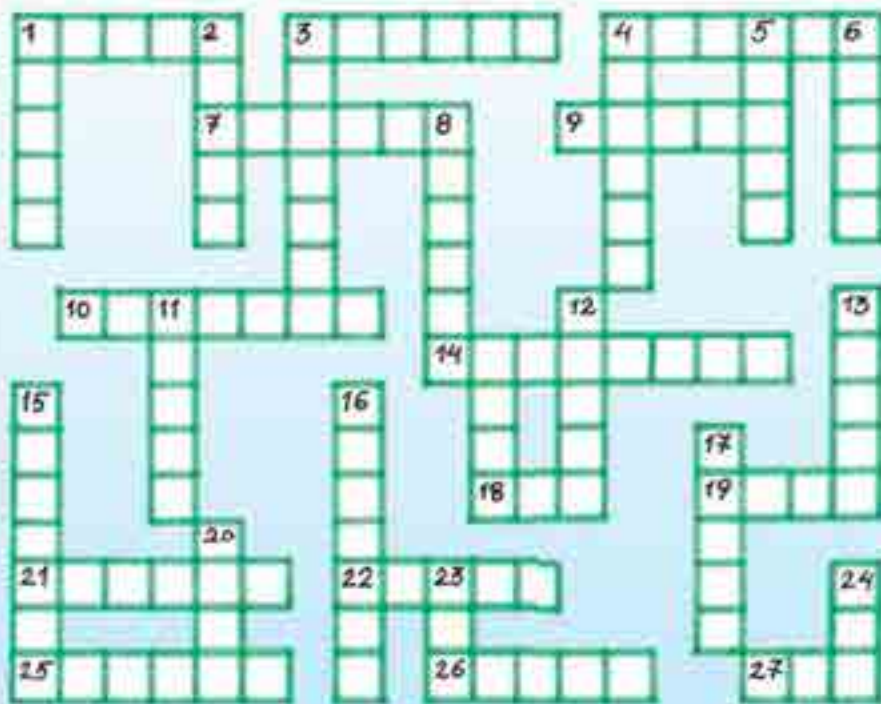

СЁЗБЕР

Салдан онгнга: 1. Аны жоонню ийлеп этедиле. 3. Таулу эр кишиле жюрютген зат. 4. Алгъада таулу эр кишиле кийген юс кийим. 7. Тиширыу ат. 9. Будау суургъан жер. 10. Нартланы аналары. 14. Адам улу сыйген зат. 18. Ариу жарыкъ. 20. Санга жетген кесек. 21. Сакъларгъа берилген зат. 22. Чыгъармачылыкъ ишде ол бек керекди. 25. Тиширыу ат. 26. Хар адам да Аллахдан аны тилейди. 27. Акъ бла къара къатыш чач.

Ёргеден энишгё: 1. Кийим. 2. Бек иги. 3. Вольный ауулну эски аты. 4. Тиширыу кийим. 5. Налмас ташны аны бла ёнчелейдиле. 6. Адамгъа сый этиу. 8. Махтау сёз. 11. Камаргъа алай да айтадыла. 12. От жагъа. 13. Багъалы металл. 15. Тиширыу жасаныргъа такъгъан зат. 16. Зумакъулланы ..... . 17. Тиширыу жасаныргъа такъгъан зат. 20. Эрттегили бийик мекям. 23. Ханлыкъны оноучусу. 24. Гюлледен жыйылгъан татлы зат.

Таппасханланы М. жарашдыргъанды.

ТАНЫШАЙЫКЪ:

Мен Османланы
Жаннетама.

Мен а Османланы
Алиханма.

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «ДЮР» («Свет») № 3—2015 г.

Выходит с января 1982 года

На балкарском языке

Учредитель: Госком КБР по печати и массовым коммуникациям — издатель, Общественная организация «Союз писателей КБР».

Главный редактор
С.МУСУКАЕВА

Редакторы:
Л. ЖАБЕЛОВА
Л. ДЖАНГУРАЗОВА
Р. БОТТАЕВА
М. ТАБАКСОВ
Р. ШАВАЕВА

Художественный редактор
Л. ПАРОВЕВА

Рис. Л. Паровой

Свидетельство о регистрации
ПИ № ТУ07 - 00102 от 24.12.2014г.
Управление Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий и
массовых коммуникаций по КБР
Подписано в печать 27.02.2015 г.
Выход в свет 31.03.2015 г.
Формат 60 х 90 1/8
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
журналистная рубленая
Печать офсетная
Усл. хр.-отт. 8
Усл. печ. л. 2.
Уч.-изд. л. 2,7

Тираж 1200 экз.
Заказ 35
Исполн. 73908
В розницу — цена свободная
Адрес редакции:
360000, г.Нальчик,
ул. Головки, 6.
Тел.: 42-37-27;
42-14-19.
Адрес издателя:
360000 г.Нальчик,
пр.Ленина, 5.
Отпечатано
ООО «Тетраграф»
г.Нальчик, ул. Ленина,33